Viite; Eduskunnan hallintovaliokunnan asiantuntija- ja lausuntopyyntö 29.9.2021

HAK; Hätäkeskuslaitoksen lausunto valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta (VNS 4/2021 vp)

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt Hätäkeskuslaitokselta asiantuntijalausuntoa Valtioneuvoston selonteosta sisäisestä turvallisuudesta. Lausuntoa ja asiantuntijoita (2 kpl) pyydetään kuultavaksi valiokunnan 27.10.2021 pidettävään kokoukseen.

Yleisesti selonteon sisällöstä

Hätäkeskuslaitoksen näkemyksen mukaan selonteko on selkä kokonaisuus, jossa kuvataan suomalaisen yhteiskunnan vahvuudet sekä haasteet sisäisen turvallisuuden kannalta. Lisäksi selonteossa kuvataan kattavasti suomalaisen yhteiskunnan arvioidut muutokset sekä sen vaikutukset turvallisuusviranomaisten toimintaan sekä resursseihin. Selonteossa korostetaan turvallisuuden laajaa käsitystä, joka koostuu muustakin kuin turvallisuusviranomaisten toiminnasta. Selonteon mukaisesti luottamus viranomaisten toimintaan on Suomessa erittäin korkea. Tämän lisäksi valtaosa suomalaisista kokeen elinympäristön ja oman turvallisuutensa hyväksi. Haasteena on turvallisuusongelmien, rikosten sekä onnettomuuksien kasautuminen pienelle joukolle ihmisiä. Näistä valtaosa on syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia miehiä. Syrjäytymisestä aiheutuvien ongelmien ennalta ehkäisy on selonteossa keskeisessä asemassa. Tämän lisäksi selonteossa nostetaan esille järjestäytyneen rikollisuuden kasvava uhka yhteiskunnassa. Järjestäytyneen rikollisuuden selkeä kasvu on ollut nähtävissä jo aiemmin muissa länsimaissa ja nyt myös Suomessa. Järjestäytyneen rikollisuuden laajeneminen yhteiskunnan eri osa-alueille on omiaan rapauttamaan yhteiskunnan rakenteita ja luottamusta nopealla tahdilla.

Tulevaisuuden resurssi- ja määrärahatarpeet

Selonteossa arvioidaan, että turvallisuustoimijoiden sekä oikeudenhoidon viranomaisten toiminnalliset tarpeet sekä palveluiden turvaaminen tulevat edellyttämään pysyvää rahoituksen tason korotusta noin kymmenellä prosentilla vuoteen 2030 mennessä. Hätäkeskuslaitoksen näkemyksen mukaan ministeriöiden selontekoa varten antamat arviot ovat erittäin varovaisia. Selonteon mukaisesti viranomaisten tehtävät tulevat muuttumaan entistä monimutkaisemmiksi sekä haastavammiksi. Selonteon mukaisesti ei myöskään ole nähtävissä, että yhdenkään turvallisuusviranomaisen

Hätäkeskuslaitos
Nödcentralsverket
hatakeskuslaitos@112.fi

Osoite
PL 112, FI-28131 PORI
etunimi.sukunimi@112.fi

Adress
PB 112, FI-28131 BJÖRNEBORG
fornamn.efternamn@112.fi

Puhelin | Telefon
+358 (0)295 480 112
www.112.fi

palveluiden tarve tulisi merkittävästi vähenemään. Lisäksi yhteiskunnan teknologinen kehitys tulee edellyttämään myös viranomaisilta merkittäviä panostuksia uuteen teknologiaan. Aiemman kokemuksen perusteella uuden teknologian käyttöönotto edellyttää merkittäviä lisämäärärahatarpeita. Usein myös ennalta tehdyt kustannusarviot näiden osalta osoittautuvat selvästi alimitoitetuilta.

Edellä kuvatun mukaisesti onkin syytä arvioida ovatko selonteossa esitetyt lisämääräraha- ja henkilöstötarpeet riittäviä. Varsinkin, kun selonteon mukaisesti tavoitteena on, että Suomi on maailman turvallisin maa vuonna 2030.

Hätäkeskustoiminta selonteossa

Hätäkeskustoiminta ja Hätäkeskuslaitoksen tarpeet on huomioitu selonteossa edellistä selontekoa huomattavasti kattavammin.

Hätäkeskuspalvelut ovat osa jokaisen järjestäytyneen yhteiskunnan peruspalveluita. Selonteon mukaisesti hätäkeskuspalveluiden tarve on ollut pitkän aikaa tasaisessa kasvussa (1-1,5%/v). Yhteiskunnan teknologinen kehitys, väestön vanheneminen, kansainvälistyminen sekä sään ääri-ilmiöiden lisääntyminen tulevat kaikki vaikuttamaan myös Hätäkeskuslaitoksen toimintaan sekä hätäkeskuspalveluiden tarpeeseen. Teknologian nopea kehittyminen tulee vaikuttamaan hätäkeskuspalveluiden tarpeeseen mm. hätäilmoitustapojen monipuolistumisen myötä. Tämän lisäksi kehittyvä teknologia tulee tarjoamaan myös ratkaisuja tämän päivän haasteisiin. Paikannus- ja matkapuhelinteknologian kehittyminen ovat viime vuosina vähentäneet merkittävästi hätäilmoituksen paikantamiseen liittyviä haasteita. Tulevaisuudessa teknologian avulla kyetään aiempaa paremmin vastaamaan mm. kielellisiin palvelutarpeisiin.

Väestön vanheneminen tulee lisäämään ensihoitopalveluiden lisäksi myös hätäkeskuspalveluiden tarvetta. Vanhenemisen sekä kotihoidon lisääntyminen myötä on odotettavissa, että aiempaan monimutkaisemmat ja epäselvemmät hätäilmoitukset tulevat lisääntymään.

Ilmastonmuutoksesta johtuvien sään ääri-ilmiöiden ennustetaan lisääntyvän tulevina vuosina. Tämän seurauksena on odotettavissa, että erilaiset myrskyt lisääntyvät ja niistä aiheutuvat vahingot tulevat lisäämään hätäkeskuspalveluiden ajoittaista tarvetta. Tämän lisäksi käytössä oleva vaaratiedotejärjestelmä tulee uudistaa niin, että se tulevaisuudessa vastaa EU-vaatimuksia ja on tavoitettavuudeltaan huomattavasti nykyistä kattavampi.

Kaikki edellä kuvatut asiat tulevat vaatimaan uudenlaisia osaamistarpeita hätäkeskuspäivystäjiltä. Tästä syystä onkin erittäin tärkeää, että selonteossa mainittu hätäkeskuspäivystäjien koulutusjärjestelmän uudistaminen saadaan toteutetuksi. Hätäkeskuspäivystäjäkoulutuksen sisällön uudistamisen lisäksi hätäkeskuspäivystäjien vuosittaiset koulutusmäärät tulee olla riittävät

Hätäkeskuslaitoksen tulevien vuosien henkilöstötarpeisiin. Selonteossa on arvioitu, että nykyisen palvelutason säilyttämiseksi Hätäkeskuslaitoksen henkilöstömäärää tulisi kyetä nostamaan nykyisestä noin 40 henkilötyövuodella. Henkilöstömäärän nostamisen lisäksi koulutusmäärien mitoittamisessa tulee huomioida viraston henkilöstön ikärakenne, jonka johdosta eläkepoistuma tulee kasvamaan merkittävästi seuraavan kymmenen vuoden aikana. Ikärakenteen lisäksi koulutuksen järjestämisessä tulee aiempaa paremmin huomioida Hätäkeskuslaitoksen alueelliset henkilöstötarpeet sekä kaksikielinen päivystäjäkoulutus.

Hätäkeskuslaitoksen toimintakyky ja -varmuus heijastuvat suoraan hätäkeskuspalveluita käyttävien viranomaisten toimintaan ja sitä kautta apua tarvitsevien ihmisten kiireellisen avunsaannin nopeuteen. Lisäksi hätäkeskuspalveluita käyttävien viranomaisten palveluiden tarpeen kasvu edellyttää lisäresursseja myös Hätäkeskuslaitokselle.

Hätäkeskuspalveluiden alueellinen näkökulma

Hätäkeskuslaitos on koko kaksikymmenvuotisen historian ajan kärsinyt kroonisesta henkilöstöpulasta. Viime vuosina tehdyt lisäykset hätäkeskuspäivystäjien vuosittaisiin koulutusmääriin tulevat osaltaan helpottamaan viraston tilannetta tulevina vuosina. Tästä huolimatta Hätäkeskuslaitoksen haasteena tulee olemaan kaksikielisten hätäkeskuspäivystäjien saatavuus sekä uuden henkilöstön saatavuus kaikkiin kuuteen hätäkeskukseen. Pelastusopistolta valmistuvat uudet päivystäjät eivät hakeudu töihin riittävän tasaisesti kaikkiin hätäkeskuksiin. Lisäksi hätäkeskuspäivystäjäkoulutuksia ei järjestetä säännöllisesti molemmilla kansalliskielillä.

Vaasan hätäkeskus oli viime vuosikymmenellä suurissa vaikeuksissa henkilöstön ja erityisesti molemmat kotimaiset kielet hallitsevan päivystyshenkilöstön saatavuudessa. Tällä hetkellä haastavin henkilöstötilanne on Kerava ja Turun hätäkeskuksissa. Vuosia jatkuneena haasteena on ollut, ettei kaikkialta Suomesta ja erityisesti ruotsinkieliseltä rannikkoseudulta juuri hakeuduta Kuopiossa järjestettävään hätäkeskuspäivystäjäkoulutukseen.

Vaasan hätäkeskuksen henkilöstöpulan ratkaisemiseksi vuoden 2018 syksyllä Vaasassa aloitettiin kuudentoista oppilaan osin alueellinen kaksikielinen hätäkeskuspäivystäjäkoulutus. Kaksikielisenä ratkaisuna koulutus oli ensimmäinen laatuaan. Kyseiseen koulutukseen valituista opiskelijoista suurin osa oli Pohjanmaan maakunnan alueelta. Näistä kuudestatoista opiskelijasta kolmetoista työskentelee tällä hetkellä Vaasan hätäkeskuksessa.

Hätäkeskuslaitoksen näkemyksen mukaan alueellisilla hätäkeskuspäivystäjäkursseilla kyettäisiin vastaamaan kaksikielisen henkilöstön saatavuuteen sekä kohdentamaan koulutettua henkilöstöä vaikeassa henkilöstötilanteessa oleviin hätäkeskuksiin. Hätäkeskuslaitoksen

tulee kyetä tarjoamaa palveluita molemmilla kansalliskielillä. Tällä hetkellä alle 15 prosenttia viraston päivystyshenkilöstöstä kykenee käsittelemään hätäilmoituksia molemmilla kansalliskielillä. Kaksikielisen alueellisen hätäkeskuspäivystäjäkurssin johdosta Vaasan hätäkeskuksen päivystyshenkilöstöön kuuluvista noin 60 % kykenee tällä hetkellä käsittelemään hätäilmoituksia molemmilla kotimaisilla kielillä. Muiden hätäkeskusten osalta tilanne on erittäin haastava. Hätäkeskuslaitoksessa kielitaitolisää toisesta kotimaisesta kielestä saavat kuusikymmentäkaksi päivystyshenkilöstöön kuuluvaa jakautuvat hätäkeskuksiin seuraavalla tavalla: Kerava 10, Kuopio 3, Oulu 1, Pori 0, Turku 10 ja Vaasa 38.

Manner-Suomen kuusi hätäkeskusta on verkotettu keskenään siten, että ne toimivat kuten yksi virtuaalinen hätäkeskus. Esimerkiksi ruuhkatilanteissa hätäilmoitukset siirtyvät vastattavaksi pisimpään vapaana olleelle päivystäjälle riippumatta hätäkeskuksesta, missä hän työskentelee. Ruotsinkielisten hätäilmoitusten käsittely hoidetaan puolestaan siten, että päivystäjä kääntää tarvittaessa ruotsinkielisen hätäpuhelun erilliseen ruotsinkieliseen ilmoitusten vastaanottolinjaan. Kaksikielisten hätäkeskuspäivystäjien rajallinen määrä asettaa varsinkin loma- ja ruuhka-aikoina haasteita ruotsinkielisen palvelun turvaamiselle. Päivystäjät tekevät ns. jaksotyöaikaa ja ruotsinkielentaitoisten päivystäjien jakauma vaihtelee huomattavasti vuorokauden aikojen ja viikonpäivien välillä.

Keravan ja Turun hätäkeskuksissa on ollut jo vuosia pulaa ammattitaitoisesta päivystyshenkilöstöstä. Henkilöstöpulan lisäksi molemmissa toimipisteissä on tällä hetkellä töissä vain kymmenen ruotsinkielisten hätäilmoitusten käsittelyyn kykenevää ja sitoutunutta päivystäjää. Määrä on täysin riittämätön semminkin, kun jokaisen hätäkeskuksen pitää jo häiriötilanteidenkin varalta varautua toimimaan ns. omillaan. Tilanteen korjaamiseksi tulisi esimerkiksi pääkaupunkiseudulla käynnistää pikaisesti kaksikielinen alueellinen hätäkeskuspäivystäjäkoulutus.

Lopuksi

Selonteon mukaan hätätilanteissa apua olisi saatava nopeasti koko maassa. Tavoitteena on, että sisäisen turvallisuuden palvelut tuotetaan tehokkaasti, yhdenvertaisesti ja saavutettavasti kaikkialla Suomessa ja että kansalaisten kielellisten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen turvataan. Jotta nämä tavoitteet olisivat saavutettavissa, tulisi turvallisuusviranomaisten määrärahatarpeista tehdä hallituskaudet ylittävät linjaukset. Hätäkeskustoiminnan osalta olisi keskeistä varmistaa hätäkeskuspäivystäjäkoulutuksen uudistaminen sekä Hätäkeskuslaitoksen tulevien vuosien riittävät määrärahat koulutettavien hätäkeskuspäivystäjien palkkaamiseksi. Näiden lisäksi olisi tärkeää, että koulutusjärjestelmällä varmistettaisiin hätäkeskuspalveluiden kaksikielisyys sekä päivystyshenkilöstön alueellinen saatavuus kaikkiin hätäkeskuksiin.

Hätäkeskuslaitoksen johtaja Taito Vainio

Johtaja, hallinto-osasto Teemu Lehti

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Hätäkeskuslaitos 22.10.2021 klo 09:25. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu Hav@eduskunta.fi

Tiedoksi Jukka Aaltonen
Marko Nieminen
Vesa Seppä
Kari Pastuhov